

Nghề phiên dịch - Khả năng ngoại ngữ, vốn văn hóa đã đủ chưa?

(*HieuHoc*): Phiên dịch là một nghề đang “hot” trên thị trường việc làm với một thu nhập cao. Ở Việt Nam, nghề phiên dịch trước đây và ngày nay càng được coi trọng bởi trong bối cảnh hội nhập với thế giới, Việt Nam đã trở thành thành viên chính thức của tổ chức WTO thì nhu cầu phiên dịch các thứ tiếng đặc biệt là tiếng Anh ngày càng tăng cao. Người phiên dịch trở thành câu nói quan trọng về ngôn ngữ và văn hóa.

Nghề phiên dịch là gì?

Phiên dịch hiểu một cách đơn giản là việc chuyển một chữ, một câu, một văn bản (nói hoặc viết) từ ngôn ngữ này sang ngôn ngữ khác mà không làm thay đổi nghĩa của chúng.

Và tất nhiên, phiên dịch viên là người chuyên làm công việc chuyển các văn bản (nói hoặc viết) từ ngôn ngữ này sang ngôn ngữ khác một cách chính xác, giúp những người không cùng sử dụng một ngôn ngữ có thể hiểu nhau.

Nghề phiên dịch - Thu nhập cao cho người chuyên nghiệp nhưng cũng nhiều áp lực

Dựa vào hai loại hình giao tiếp cơ bản của con người (nói và viết), có thể chia công việc của người phiên dịch thành hai dạng: phiên dịch nói (thông dịch) và phiên dịch viết (biên dịch).

- Thông dịch: là việc chuyển đổi văn bản nói từ ngôn ngữ này sang ngôn ngữ khác. Người dịch nói phải chịu sức ép rất lớn về thời gian, phản ứng rất nhanh và gần như không có thời gian để suy nghĩ cân nhắc về từ ngữ. Thông dịch thường dùng trong các hội nghị, hội thảo quốc tế. Người dịch thường ngồi trong phòng cách âm, dịch qua micro, nghe qua tai nghe và dịch đồng thời luôn cùng với diễn giả (còn gọi là dịch ca-bin). Dịch đuổi là dịch ngay sau khi người nói kết thúc một câu hay một đoạn ngắn. Bên cạnh đó, thông dịch cũng được dùng khi những người khác ngôn ngữ gặp nhau để trao đổi công việc.

- Biên dịch: là công việc chuyển từ một văn bản viết từ ngôn ngữ này sang ngôn ngữ khác. Người dịch không phải chịu sức ép thời gian căng thẳng hay yêu cầu phản ứng tức thì như dịch nói. Tuy nhiên, lúc này yêu cầu độ chính xác cao về từ ngữ, ngữ pháp và trôi chảy hơn.

Tuy nhiên, dù dịch theo hình thức nào đi nữa, phiên dịch đều phải thực hiện quy trình cơ bản là **hiểu ngôn ngữ nguồn -> phân tích ngôn ngữ học và văn hóa -> diễn đạt lại bằng ngôn ngữ đích (ngôn ngữ mục tiêu).**

Trong cả hai loại hình dịch, người phiên dịch đều phải phản xạ hết sức nhanh, và khó khăn nhất là phải làm việc dưới một sức ép lớn. Khả năng nắm bắt thật nhanh, học thật nhanh kiến thức mới, nội dung mới và đặc biệt là khả năng diễn đạt ý của người khác một cách ngắn gọn, dễ hiểu là những yếu tố cốt lõi mà một phiên dịch viên phải luyện thật nhiều mới có thể nắm chắc được. Ngoài ra, phiên dịch còn phải rèn luyện về phẩm chất cá nhân để có thể giữ được danh dự và uy tín, để có thể thực hiện công việc một cách chuyên nghiệp.

Người làm phiên dịch là truyền đạt những thông tin từ người nói đến người nghe. Đây là công việc không hề đơn giản vì nếu chỉ cần dịch sai hoặc không đúng nghĩa của thông tin thì nội dung truyền đạt sẽ mang một ý nghĩa hoàn toàn khác.

Bên cạnh đó, sự khác biệt về phong tục tập quán cũng là điều khiến cho người làm công tác này phải chú ý để chuyển tải thông tin. Theo ghi nhận của Hội Nghiên cứu Dịch thuật TPHCM: Nếu phiên dịch có sự kết hợp trước với người nói thì hiệu quả thông tin đạt 90%, còn nếu dịch đuổi (cabin) thì hiệu quả thông tin chỉ đạt 50%.

Hiện nay, đội ngũ những người làm công tác phiên dịch ngoài công việc cố định họ thường có những hợp đồng phiên dịch bên ngoài. Chính vì thế thu nhập của các phiên dịch viên cũng khá cao. Trung bình mỗi khi phiên dịch cho các hội thảo hay hội nghị, thù lao họ được trả từ 200 - 400 USD/ngày. Tuy nhiên, để có được thù lao như thế những người làm nghề này phải làm việc rất cật lực. Người làm phiên dịch phải bỏ ra thời gian để đầu tư cho chương trình mà họ sẽ đảm nhận ít nhất từ 1 - 2 tuần. Riêng với những hội thảo có tính chuyên ngành, nhất là các lĩnh vực về khoa học họ còn mất nhiều thời gian đầu tư hơn để có thêm kiến thức cũng như thuật ngữ riêng của từng ngành.

Công tác phiên dịch được một số lượng đông đảo những người biết ngoại ngữ thực hiện. Dầu vậy, nhìn tổng thể, có thể nói công tác dịch thuật ở nước ta cho đến nay vẫn chưa trở thành một nghề mang tính chuyên nghiệp.

Việc thiếu chuyên nghiệp đã dẫn tới nhiều hậu quả đáng buồn, thậm chí nghiêm trọng. Báo chí đã từng đăng rất nhiều những sai lầm chết người như vậy như một thông dịch viên đã dịch đoạn nói về công ti Proctor and Gambles là “chúng tôi kinh doanh ở đây như đánh bạc”, mặc dù chữ “Gambles” ở đây đơn giản chỉ là tên công ti chẳng liên quan gì tới cờ bạc cả. Lần khác, trong khi cố gắng thể hiện sự tức giận của diễn giả đối với một hiện tượng bức xúc, thông dịch viên đã thêm cả từ “bloody” vào lời dịch, một từ cực kì bất lịch sự trong một khung cảnh trang trọng. Điều đó khiến tất cả cử tọa nước ngoài ò lên và diễn giả lúc đó chẳng hiểu mình nói gì mà họ lại có phản ứng khác hẳn với các đại biểu Việt Nam như vậy. Trong biên dịch, những sai sót cũng không phải là hiếm. Không ít những lời thoại trong nhiều bộ phim đã được người biên dịch “bóp méo” đến 180 độ. Chẳng hạn, “we can’t get through” (trong tình huống đó phải hiểu là “Không xong rồi”) được chuyển thành “Chúng ta không thể xuyên qua”; “we can’t come to terms” (Không thể thống nhất) được chuyển thành “Chúng ta không thể đến kì học được”. Những sai sót này để lại những hậu quả rất lớn, nhất là đối với phương tiện thông tin đại chúng. Do vậy, việc sử dụng ngôn từ trên các phương tiện truyền thông cần phải cực kì cẩn trọng, đòi hỏi chất lượng và tính chuyên nghiệp cao.

Người phiên dịch không chỉ giỏi ngoại ngữ mà còn phải nghiên cứu, nắm vững một số thuật ngữ cần thiết liên quan đến hội nghị, hội thảo. Đây là “nghề làm dâu trăm họ”, nên phải rèn luyện, học tập thường xuyên, nếu không thì không thể tồn tại. Chỉ cần dịch kém một lần thì những lần kế tiếp không ai dùng mình nữa. Vì thế áp lực của công việc thật sự rất lớn.

Những yêu cầu bắt buộc của người làm phiên dịch viên

Đa số người ta vẫn quan niệm rằng hễ ai thông thạo ngoại ngữ là có thể làm phiên dịch được mà không hiểu hết những đòi hỏi của nó. Đó là một quan niệm sai lầm. Không phải ai biết ngoại ngữ là có thể làm được phiên dịch. **Người phiên dịch trước khi bước vào nghề cần được trang bị một cách đầy đủ về ngôn ngữ học, kiến thức chung, văn hóa nền, kỹ thuật dịch, sức khỏe và nhất là đạo đức người phiên dịch.**

- Bước vào nghề phiên dịch, người dịch phải thông thạo ít nhất hai ngôn ngữ, gọi là ngôn ngữ làm việc (working languages). Trong mọi hoàn cảnh, người phiên dịch cũng phải thể hiện câu cú rõ ràng, mạch lạc. Do vậy trong sinh hoạt hàng ngày, người phiên dịch phải có ý thức sử dụng ngôn ngữ một cách nghiêm chỉnh, câu cú mạch lạc.

- Người phiên dịch ngoài vốn từ vựng phong phú cần phải có hiểu biết thấu đáo những vấn đề ngôn ngữ học của cả hai ngôn ngữ, hiểu biết những tương đồng và khác biệt giữa hai ngôn ngữ không những chỉ về ngữ pháp mà còn về ngữ nghĩa và ngữ dụng. Những hiểu biết đó gắn chặt với tri thức văn hoá về đất nước, con người, lối sống, thói quen, phong tục tập quán của hai cộng đồng ngôn ngữ. Vì thế, một yêu cầu nữa rất quan trọng đó là người phiên dịch phải có sự am hiểu về văn hóa. Khi giao tiếp với nhau, các bên không chỉ khác về ngôn ngữ mà còn khác biệt về trình độ học vấn, môi trường sống, cách tư duy và đặc biệt là văn hóa. Nghề phiên dịch không phải thuần túy là quy trình chuyển mã, mà thực sự là một sự kiện giao lưu văn hóa.

- Không nóng nảy vì khi phiên dịch, thi bản thân không còn là mình nữa mà phải đặt bản thân vào địa vị của người truyền đạt. Tình cảm cá nhân lúc này không nên có. Tuy nhiên, tùy vào trường hợp, hoàn cảnh, nếu người truyền đạt nóng tính, nói những câu quá nặng nề (đối với cấp dưới chẳng hạn) thì phải lựa lời dịch sao cho rõ ý là họ đang thật sự tức giận, nhưng nói sao cho người nghe cảm thấy hiểu rõ được sự tức giận đó nhưng không thể phản ứng được. Nói tóm lại là phải có bản lĩnh trong việc ứng xử, truyền tải, phải chịu trách nhiệm nội dung truyền tải.

- Đạo đức nghề nghiệp - một yếu tố cực kì quan trọng. Giống như bất cứ nghề nào, nghề phiên dịch cũng cần có những chuẩn đạo đức hay quy tắc ứng xử riêng. Chuẩn đạo đức này chú trọng tới sự trung thành của người phiên dịch đối với ngôn bản và ý tưởng; thái độ của người dịch không thiên vị đối với các bên đối thoại và nhất là không được thêm thắt, bình luận, nhận xét hay thể hiện thái độ của cá nhân người phiên dịch vào lời dịch. Tránh trường hợp người phiên dịch quên mất vai trò, vị trí và trách nhiệm phiên dịch của mình và đứng ra tranh luận như một đại biểu tham dự cuộc họp.

- Trí nhớ tốt

- Sức khỏe tốt

- Kiên trì và chăm chỉ, ham học hỏi

- Biết tổ chức công việc

- Nhanh nhẹn, nhạy cảm và tự tin

- Có kiến thức rộng về văn hóa, xã hội, con người. Muốn được vậy phải trau dồi thường xuyên, liên tục cập nhật những thông tin mới, những lãnh vực mới.

- Cần có sự chu đáo, cẩn trọng trong công việc. Luôn chuẩn bị trước về lĩnh vực mà mình sẽ phiên dịch.